

POVZETEK

Referenca terminov je pomembna. Referenca terminov pa je referenca pojmov. Definitorna določitev pojmov ne dopusti posamičnega referenčnega dejanja. Referenčnost pojma moramo določiti z zmožnostjo organizma, da identificira, oziroma uvrsti individuam kot primerek pojma. Referenčnost pojmov je določena z upoštevanjem pomena psiholoških odkritij o strukturi pojmov, kakršni sta odkritji o prototipičnosti in primerkih. Spoznavni mehanizem Temeljne Zaznavne Kategorizacije je nujen za razlago (pojmovne) reference.

ABSTRACT

CONCEPTUAL REFERENCE

Reference of terms is important. And the reference of terms is the reference of concepts. Definitory determining of concepts does not allow for a single referential act. The referentiality of a concept should be determined by the ability of an organism to identify, or range an individual as an instance of this concept. The referentiality of concepts is determined by considering the importance of psychological findings, such as those about prototypicality or exemplars, concerning the structure of concepts. Cognitive mechanism of Basic Categorical Perception is necessary for an account of (conceptual) reference.

I.

Pričel bom z nečim, kar vsi nekako vemo, in še z nečim, kar vsi nekako intuitivno čutimo glede reference. Prvič vemo, da je referenca stavkov njihova resničnostna vrednost. To pa ne more biti cela zgodba. Kajti najprej bi se v tem primeru referenca vseh stavkov zvedla zgolj na Resničnost in na Neresničnost - in to bi bil na vsak način preveč grob pristop.

Tako smo prišli do naše prve intuicije: Potrebujemo več podrobnosti. Naša vednost o običajnem postopku na tej točki je, da moramo v razlago reference vpeljati kompozicionalnost.

Kaj pomeni kompozicionalnost? Pomeni natančno to, kar nam je najavila naša prejšnja intuicija: da je referenca stavkov odvisna od reference stavčnih delov, od terminov, iz katerih so stavki sestavljeni.

Tako bi bila referenca stavka "Mačka je na predpražniku" odvisna od reference "mačke" in "predpražnika", ter od njune relacije. Res je, da je relacija, "biti na", ter

zapovrstje terminov tukaj ključno. "Predpražnik je na mački" bi imel v celoti drugačne resničnostne pogoje, kot pa je to pri prejšnjem stavku, kljub temu da so termini, kateri ga sestavljajo, enaki. Torej je pomembna razvrstitev terminov.

Obstaja pa še ena pomembnejša točka, o kateri govorim: čeprav je razvrstitev terminov pomembna kar zadeva referenčnost stavka (oba omenjena stavka se referirata, nanašata na različni situaciji: ena situacija je, ko je mačka na predpražniku, druga situacija pa je, ko je predpražnik na mački), ne bi smeli pozabiti, da so termini prav tako in vsaj tako pomembni.

Hočem reči, da je pomembna referenčnost terminov. Torej menim, da je docela pomembno pri vsej zadevi, kako ne smemo pozabiti na referenčnost terminov. Na žalost pa prav to pogosto počnemo.

Z drugimi besedami se mi zdi, kako smo pogojeni, da bi pozabili referenčnost terminov, ko govorimo o referenčnosti (stavkov, propozicij, ali karkoli naj že bo njihova ontološka li kakšne druge vrste interpretacija).

Čemu smo pogojeni tako, da pozabljamo prvotnost referenčnosti terminov?

Zdi se mi, da je odgovor v dejstvu, da narave terminov ne razumemo ustrezno oziroma realistično. Tako pa je zavoljo tradicije, ki ni posebej prikladna za prikaz referenčnosti terminov.

Tako postane nekako pomembno, da vemo, kako pravzaprav običajno obravnavamo referenčnost terminov. Naj si pomagam s primerom. Nekaj terminov bi zajemalo "mačko", "predpražnik", "je rjav", "je pod": torej vse od tistega, čemur pravimo singularno, posamično referenčni izrazi ("mačka"), do odnosov, relacij ("je na").

Kaj pa tem terminom ustreza? Kaj je pravzaprav referenčnost terminov? Trdil bi, da je to referenčnost besed, če bi se odločil, da se strinjam s prej uvedeno referenčnostjo stavkov. Vendar menim, da bi bilo bolje govoriti o *pojmih*, namesto da bi govorili o besedah.

Zdi pa se, da obstaja nekakšna vzporednica med običajno obravnavo stavkov in pojmov. Videli smo, da obstaja čudna lastnost stavčne referenčnosti, ki ne dopušča razločevanja pri referenčnosti. Vse reference so ločene vzdolž dveh resničnostnih vrednosti, resničnosti in neresničnosti. Lahko si zatorej predočimo položaj, ko bi bili vsi stavki uvrščeni v dve nadvse obširni množici, katerih prva bi zajemala resnične, druga pa neresnične stavke.

Zdi se mi, da poteka obravnavanje pojmov podobno. In če želimo to razumeti, si moramo malce ogledati običajno obravnavanje pojmov.

Običajno obravnavanje pojmov je ekstenzionalno (intenzionalnost je, grobo rečeno, obravnavana podobno, oziroma, bolje rečeno, na isti osnovi, in zato je v teh programatskih vrsticah ne bom še posebej preučil). Kaj pomeni ekstenzionalnost?

Najbolj pogosta opredelitev ekstenzionalnosti je množično teoretska¹. Torej bi pokrivala ekstenzionalnost pojma "mačka" vse in samo mačke (sedaj obstajajoče, pretekle, bodoče, in možne, če to ustreza vašemu ontološkemu ukusu).

Ta množičnoteoretičnost pri določanju pojmov pa, se mi zdi, je blizu zgoraj omenjeni določitvi referenčnosti za stavke (ali propozicije).

Zdi se mi, da stavki, ko referirajo na resničnosti vrednosti (resničnost, neresničnost), pravzaprav ne referirajo. Na podoben način, se mi zdi, ne referirajo niti pojmi. Intuicija je v tem, da v zgoraj opisanem stališču ni reference glede posamičnih situacij za stavke. Ni

1 - Tod, in še na nekaterih točkah, se opiram na razpravo z Bojanom Žalcem.

takšne reference, kakršna je referenca, nanašanje na položaj, da je mačka na predpražniku, ko imamo stavek "Mačka je na predpražniku". Referenca, nanašanje, meri zgolj na Resničnost. Zato je že boljše teorija resnice na način odprave navednic, glede na katero je stavek "Mačka je na predpražniku" resničen, če je mačka na predpražniku. Vendar lahko opazimo, da pri tej razlagi resničnosti stavkov ni nikakršnega omenjanja reference.

Na podoben način lahko stanje predočimo za pojme. Kot sem dejal, je referenca pojmov običajno določena ekstenzionalno. Ekstenzionalnost pa je določena z množico (mačk, denimo).

Določitev pojmov s pomočjo množic pa se zelo dobro ujema z dokaj posebnim stališčem, namreč z *definitornim* stališčem glede pojmov. Glede na to stališče so definicije mehanizmi za določanje pojmov. In definicije se zelo dobro ujemajo z ekstenzionalnostjo.

Kajti definitorne in ekstenzionalne določitve pojmov so enakih razsežnosti. Definicija mačke obsega ekstenzionalno množico mačk.

Ta definicija mačke pokriva vse in samo mačke. In te mačke so natančno tisto, kar dobimo v ekstenziji pojma.

Vse bi bilo dobro, če na tej točki ne bi obstajala težava. Opazili smo, da referenčnost pojma "mačka" običajno določata definicija in ekstenzionalnost. Pojavi pa se vprašanje, ali ekstenzionalnosti ne bi mogli postaviti nasproti česa drugega, na primer intenzionalnost. Vendar pa tega poteka misli tod ne bom nadalje razvijal, kajti vprašati moram še nekaj bolj pomembnega: povprašati moram po ustreznosti stališča, da moram pojme določiti in razumeti definitorno. Če bi se zgodilo, da ne bi bilo tako, bi lahko sledilo nekaj posledic glede referenčnosti pojmov.

Še zlasti obravnava definitorno stališče glede pojmov vse primerke v določenem pojmu docela enakopravno. To pa ne omogoča ustrezne pojasnitve referenčnosti pojmov.

Po mojem mnenju določitev pojma s pomočjo definicije ne dopušča *posamičnega* referenčnega deja. Vendar pa ta posamična referenčnost, kot to razumem, ravno je referenčnost. Še zlasti se mi zdi neumestno dopustiti možnost takšne pojasnitve reference, kjer ne bi bilo gotovo, da ta pojasnitev omogoča kakršen koli posamični referenčni dej določenega organizma.

Na tej točki se moramo vprašati, kaj naj razumemo z referenčnostjo pojma. Referenčnost pojma bi morali določiti z zmožnostjo organizma, da *identificira*, ali uvrsti določeno posamično bitnost, nek X, kot primerek pojma. Tako bi bila preizkusa individuacije in referenčnosti enakih razsežnosti. Običajni pojmovni posel, oziroma smoter, ki ga naj izpolnimo s pomočjo pojmov in katerega izvajajo organizmi, je uvrščanje določene bitnosti, nekega X, pod pojem. Zdi se, da je tamle nekakšen X. Lahko se referiram na ta X, če vidim, da je ta X pravzaprav mačka. Na ta način pa uvrščamo, klasificiram X pod pojem mačke. Na drugi strani za nek organizem ne moremo trditi, da se referira s pojmom, če temu organizmu ne bi bilo mogoče, da prepozna, oziroma uvrsti, vsaj en X, vsaj en primerek, pod ta pojem. Oskrbitev pogojev, ko bo nek organizem uvrščal določen X pod pojem, pa se zdi oskrbitev pogojev za določen organizem, da bo identificiral X.

Prej sem govoril o tem, da bi morala razlika v gledanju na naravo pojmov vplivati na naše poglede na *referenčnost* pojmov.

Lahko rečem zgolj to, da sedaj obstaja velika različnost pri gledanju na naravo pojmov. Na kratko bom navedel nekaj razlik glede na prejšnje poglede². Največja razlika je v tem, da je sedaj najbolj razširjen pogled na pojme nedefinitoren.

To pa bi moralo pomeniti, kako je bilo empirično ugotovljeno (kajti večina izsledkov glede strukture pojmov so izsledki eksperimentalne psihologije), da definitorni pogled na pojme ne ustreza. Zanima me, ali lahko ti izsledki spremenijo pojasnitev vprašanja *referenčnosti* za pojme.

Vprašanje postane vtoliko bolj zanimivo, če se ozremo na pičlo, oziroma, skoraj bi lahko rekli nično obravnavo referenčnosti v definitornem pristopu k pojmom. Seveda tod govorim o pojmovni referenčnosti, o vprašanju, kaj so mehanizmi reference, ki so značilni za pojme.

Odgovor lahko podam tako, da bom pogledal na nekaj sprememb pri določitvah pojmov, ko se te določitve pač razlikujejo od definitornih pojasnitev. Skušal bom komentirati, kaj bi lahko pomenile takšne spremembe glede predstavitve pojmovne strukture za razlago referenčnosti pojmov.

Prvi izsledek je, da pri večini pojmov ni mogoče navesti nujnih in zadostnih, in zatorej definitornih pogojev. Večina pojmov je stopnjevitih, in to pomeni, da imajo pod svojim okriljem v različnih razsežnostih bolj ali manj tipične člane. Ne obstaja definitorna mačka. Vendar pa se zdi, da je s tem tako, ker se nihče ne uspe referirati na definitorno mačko. Nekatero mačke so bolj tipične in jih zato lažje, hitreje uvrščamo kot mačke, če jih primerjamo z nekaterimi drugimi zvrstmi. Ta pogoj uvrščanja nekega X pod pojem pa je v nasprotju z definitornim stališčem. Sam bi trdil, da je v nasprotju z nerazlikujočim definitornim stališčem, glede na katerega bi bila vsakršna mačka z enako pravico član pojma mačka, prav zato, ker to ni način, na katerega deluje pojmovna identifikacija. Pojmi niso oblikovani definitorno, njihova struktura je nedefinitorna. To pa je zato, ker imajo pojmi vgrajene mehanizme referenčnosti, zmožnost organizma, ki uporablja pojem, da pokaže na vsaj en primerek pojma, in identificira nek X kot primerek pojma. To pa je prav zahteva po referenčnosti pojmov. Zatorej je referenčnost razlog, zakaj moramo pojmovno strukturo obravnavati kot nekaj nedefinitornega.

Tukaj se lahko oprimemo mehanizma podobnosti kot izhoda iz definitornih težav. Lahko obstaja abstraktni prototip, množica značilnih lastnosti, ki vodi stopnjevanje in razloži povode za stopnjevanje pri strukturi pojma. Takšen prototip za pojem ptiča bi vključeval lastnosti biti operjen, gnezdit v drevju, peti. Množica lastnosti bi imela smoter prepoznavanja bitnosti, X, glede tega, koliko je podoben prototipu, zato, da bi organizem, ki opravlja s prototipom, lahko uvrstil bitnost X pod dani pojem. Kaj pa pomeni to uvrščanje? Pomeni, da je organizme, ki rokuje s prototipom, zmožen referirati s pomočjo pojma. Oziroma z drugimi besedami, referiranje na bitnost X s pomočjo pojma kaže, oziroma dokazuje, da organizem obvladuje in ima na umu ta pojem.

---

2 - V mnogih člankih sem obširneje pisal o pogledih, kateri, kolikor razumem, bolje osvetljujejo naravo pojmov: nedefinitorni pogledi na pojme, pogledi na pojme, utemeljeni na podobnosti (prototipi, primerki), na nepodobnosti utemeljeni pogledi na pojme (spremenljivost, pojmovni koherentizem). Glede tega zadnjega predloga, pa tudi glede pregleda problematike, glej moj članek "Pojmovna koherenca".

Kaj pomeni podobnosti v primeru prototipa? Pomeni, da bodo bolj tipične bitnosti prej prepoznane kot člani pojma. Prej bom prepoznal, da je ptič lastovica, kakor pa bom prepoznal, da je ptica piščanec. To pa zato, ker ima lastovica več lastnosti, kakršne pač obstajajo v prototipu pojma ptiča, kot pa jih ima piščanec. Torej je lastovica bolj tipična za ptice, ker je bolj podobno prototipu. Pravzaprav se zdi, da imamo opravka z referenčnostjo za pojem ptič. Vpeljali smo mehanizem prototipa - to je novost glede na definitorno predstavitev mehanizma pojmov. Ta mehanizem pa je uveden, da bi lahko razložili, kako se organizem referira s pomočjo pojma. Merilo podobnosti oziroma prototipičnosti je obenem merilo referenčnosti določenega pojma.

Vse to je celo še bolj jasno v primeru druge strategije za pojasnitev pojmovnih mehanizmov s pomočjo podobnosti, mehanizmov primerkov. Tukaj članstvo v pojmu za določeno bistnost ni množica lastnosti, tipična za ptiča. Pač pa je to tipični primerek. Dejstvo, da imamo pojem, bo določila podobnost tipičnemu primerku, torej posamičnemu ptiču (zobozdravniku), katerega poznam. Od tod se zdi jasno, da vodi ta mehanizem skrb za referenčnost.

Kaj je potemtakem mogoče reči glede načinov razlage mehanizma pojmov s pomočjo nepodobnosti? Omenil bom dva takšna načina: mehanizem spremenljivosti in mehanizem pojmovne koherence. Mehanizem spremenljivosti prikazuje način, kako lahko kategoriziramo še drugače, kot pa s pomočjo podobnosti. Zavoljo večje porazlikovanosti velikosti pizz, kot je to običaj glede velikosti kovancev, uvrstimo X (krog, čigar premer je na sredini glede povprečja pizz in kovancev) prej med pizze kot pa med kovance. Kod se tukaj skriva referenčnost? Vse to nam le kaže, da obstajajo drugi načini, kakor dosežemo referenčnost pojma, kot pa so načini, ki sledijo podobnosti.

Pravzaprav smo tako prišli do točke, ko moramo uvideti, da referenčnost pojmov lahko dosežemo z relacijami nekega pojma z drugimi pojmi ter da jo tako tudi zares dosežemo. Pri našem prejšnjem primeru smo imeli opravka s primerjavo dveh pojmov.

Predložil sem še nek drug pojmovni mehanizem, tako da sem uvedel koherenco kot ne glede na podobnost utemeljen mehanizem pojmovne strukture. Na kratko in v temelju povedano vključuje zgodba o koherenci obstoj ozadnega pojmovnega sistema in premaganje izzivalcev³. Kaj to pomeni? Mar zgodba ne spodkopuje vseh mojih razlagalnih naporov, saj sem moral že predpostaviti obstoj pojmovnega sistema? Glede tega bi odvrnil, kako prav ta predpostavka kaže, da resnična stava v tej zgodbi meri na *referenčnost* pojmov. Nič ne de, če ta zgodba že predpostavlja pojme ali organizmovno razpolaganje s pojmi. Nasprotno pa je pomembna možnost dosega referenčnosti za nek določen pojem s pomočjo ozadnjega pojmovnega sistema, kakršen je na razpolago organizmu. Premaganje izzivalcev zares doseže pojmovno referenčnost na podlagi tega ozadnega sistema. Če naj ta X kategoriziran kot skodelico (predpostavili bomo, da sistem še ne ve, kako je to skodelica), mora pojem skodelice najprej premagati neustrezne izzivalce (denimo, pojem dobrote), potem pa mora premagati še izzivalce šibkejše ustreznosti (pojem šalice premaga pojem skodele, zavoljo svoje močnejše ustreznosti pri referenčni vlogi). Torej celotna zgodba nastopi zavoljo referenčnosti. Noben drug mehanizem tega ne obelodani v tolikšni meri kot

---

3 - Tukaj sem si izposodil pri spoznavni teoriji, še zlasti pri Keithu Lehrerju. Moje predvidevanje je bilo, da lahko isti mehanizem, kakršnega on uvaja v spoznavni teoriji, uporabimo tudi pri pojmih. Zavoljo zanesljivosti pojmov (kategorizacije). Pravzaprav je mogoče, da gre zanesljivost pojmov na rovaš njihove referenčnosti.

mehanizem koherence, ker predpostavlja obvladanje nereferenčnega sistema pojmov kot načina za doseg referenčnosti pri določenem posamičnem pojmu.

Celotna pretekla zgodba bi morala poudariti dvoje: da je pojmovni mehanizem temeljen za in zavoljo referenčnosti in da nas poudarjanje spoznavnega pojmovnega mehanizma vodi stran od tradicionalnega definitornega načina določanja pojmov.

Tod nas pričakuje napad zagovornika definitornega pogleda na pojme. Vsa ta zgodba, nam bo dejal, prav nič ne prispeva k pojasnitvi pojmov. Celoten naš opis se pravzaprav nanaša na psihološke mehanizme, ki obeležuje organizmov spoznavni dostop k pojmom. Če takšne psihološke čarovnije pustimo ob strani, pojmi obstajajo, in sicer neodvisno od vsakršnega dostopa, ki bi jih kdo laho k njim imel. Zatorej pa je filozofovo opravilo opis pojmov kot takih, ne glede na psihologijo⁴.

Takšnemu ugovoru bi sam odvrnil, da ni primeren za razlago pojmov, saj ni pozoren na njihovo referenčnost. In trdil bom, da lahko referenčnost pojmov upoštevamo le, če smo najprej pozorni na, in če poudarimo vlogo spoznavnih, psiholoških mehanizmov, ob pomoči katerih je možna pojmovna referenčnost. Sedaj se bom obrnil k obrambi teze, da so spoznavni mehanizmi pomembni pri opredelitvi referenčnosti pojmov⁵.

II.

Odslej bom torej branil tezo, da je kakšna zvrst psihološkega, oziroma spoznavnega mehanizma, nujna za ustrezno pojasnitev pojmovne reference, torej reference za pojme. Na podlagi prejšnjih strani bi moralo biti jasno, kako obstajajo razlogi za predpostavko, da je pojmovna referenca nujna za pojasnitev reference stavkov oziroma propozicij.

Nadalje bom skušal zagovarjati stališče, da je spoznavni mehanizem Temeljne Zaznavne Kategorizacije ustrezen za zgodbo o pojmovni referenci.

Naj tako zapišem svojo tezo:

Teza: Spoznavni mehanizmi Temeljne Zaznavne Kategorizacije so nujni (in zadostni) za zgodbo o (pojmovni) referenci.

To tezo bomo branil s pomočjo nekaj premis, med katerimi je prva naslednja:

Premisa 1

Zgodba o referenci, kot jo (definitorno) določa teorija množic, ne zadošča.

Kot smo videli, je zgodba o referenci, kot jo oskrbi definitorna zgodba o pojmih, neustrezna glede na naravo pojmov. Določitev pojmov potrebuje nedefinitorno zgodbo, s pomočjo prototipov, primerkov, spremenljivosti ali koherence.

To trditev bi težko ovrgli. Poglavitni napad nanjo bi lahko podal že znani filozof, ki zagovarja nevplivnost pojmov kot takih s strani spoznavnih razmišljanj o psihološkem

---

4 - To je na grobo povedano kritika, ki jo je usmeril Georges Rey na naslov nedefinitorno zapriseženih psihologov, kot so pač slednji razlagali pojme. Njegovo in Fodorjevo stališče o pojmih kanim lepega dne temeljito pregledati in skritizirati, čeprav in ravno zato, ker velja za dokončno. To bi bila, če bo sreča mila, zasnova ZK izvesti pojmovno ZK in nato intencionanost.

5 - To pa bi pomenilo referenčnosti kot take, vkolikor upoštevamo prejšnje pripombe, da je referenčnost stavkov in propozicij odvisna od referenčnosti pojmov in terminov.

dostopu organizma k tem pojmom. Pojme, bi trdil takšen branilec, lahko opišemo ne da bi skrbeli glede psihološkega dostopa k njim.

Glede na prejšnje pripombe pa se zdi, da tovrsten način sklepanja ne more uspeti, kajti definitivno stališče ne zajame referenčnosti pojmov, referenčnost pa je, kot smo nakazali, temeljna za ustrezen prikaz pojmov. Celó ne glede na to pa je jasno, da je pojasnitev pojmov z definitivnimi sredstvi nezadostna.

V naslednji premisi bomo moral braniti zdravost trditve, da je referenca zares temeljna za zgodbo o pojmih.

Premisa 2

Če naj za nekoga rečemo, da obvladuje referenco, je za nekoga nujno, da je dejansko (posamično) zmožen referirati na vsaj eno stvar.

Zdravo je zatrditi, da se morajo pojmi referirati. Referenca pojmov pa se ne zdi možna brez nekoga, nekega organizma, ki kaže na, izbere, oziroma individuira s pomočjo pojma, vsaj eno posamično stvar. Tako organizmi, kakršni so ljudje, referirajo s pomočjo pojmov, in pojem referira, ko je organizmu mogoče, da ga uporabi. Tako je organizmovó obvladanje pojma nujno za pojmovó referenčnost.

Zdi se, da pojmi nimajo reference neodvisno od organizmov, ki jih obvladujejo. Zato pa, da bi se organizmi lahko referirali s pomočjo pojmov, morajo biti organizmi zmožni uporabiti pojme. Pojem mačke ne referira, vkolikor ga opredelimo zgolj množično teoretično. Potrebuje uporabnika⁶. Vendar za organizem, ki uporablja pojem mačke, ne moremo trditi, da obvlada pojem mačke, preden ni zmožen s pomočjo pojma mačka ustrezno referirati na vsaj en primerek mačke.

Brez nekogaršnje zmožnosti, da pokaže na vsaj eno ustrezno bitnost, ki sodi v pojem, ne moremo reči, da bi se ta s pojmom referiral, glede na to pa brez zadostitve tega ne moremo trditi, da bi pojmu pripadala referenca.

Naj sedaj stopim k naslednji premisi:

Premisa 3

Nekogaršnja zmožnost referiranja je možna le, če ta ima ne voljo spoznavne mehanizme Temeljne Zaznavne Kategorizacije.

Kako nek organizem uvrsti neko bitnost? Zdi se jasno, da organizmu tega ni mogoče, da (se) mu ni mogoče usmeriti na bitnost, katera sodi v pojem, če ne razpolaga z nekim ustreznim spoznavnim pojmovnim mehanizmom. Da je to zares nujni pogoj, lahko brez težav dojamemo, ko pomislimo na razliko med bitnostmi, ki referirajo, ter med onimi bitnostmi, ki ne referirajo. Kamen na cesti ne referira, oziroma ne usmerja na nekaj, dokler nekdo ne usmerja z njegovo pomočjo⁷. Da pa bi izvedli to usmerjanje, je nujno obvladanje spoznavnega mehanizma. Tako lahko rečemo, da je oseba zmožna referirati, enako pa ne moremo trditi za kamen.

6 - Res je, tod sem prišel dovolj blizu stališčem o referenci v uporabi kakšnega Strawsona. Vendar pa je v ozadju tega morda docela upravečena hipoteza - namreč, da potrebujemo za referenčnost pojmov S-P, terminsko, in ne toliko fregejevsko, logiko. To seveda velja braniti. Za pripombo se zahvaljujemo Danilu Šusterju.

7 - Takšno je stališče, denimo, Freda Dretskeja. Seveda ga v tem kontekstu ne morem podrobneje razvijati.

Kaj pa je pravzaprav ta mehanizem izbire? Kaj že počne pojmovni mehanizem, karkoli naj že bo? Zadostiti mora naslednjemu smotru: Pomagati mora pri prepoznavanju neke bitnosti X kot člana pojma. Tamle je bitnost X. Ne vem, kaj naj bi to pravzaprav bilo. Obvladati moram mehanizem na voljo, in prav zavoljo tega lahko trdim, da je ta bitnost mačka.

Kateri je pojmovni spoznavni mehanizem, ki mi dovoli to izbiro? Trdil bom, da je to mehanizem Temeljne Zaznavne Kategorizacije. Spoznavni mehanizem Zaznavne Kategorizacije (ZK) se pojavlja na dveh ravneh: najprej kot senzorni, nato pa še kot pojmovni mehanizem izbire. Na senzorni ravni razlikuje mehanizem ZK na primer odenke zelene in rumene barve. Na pojmovni ravni razlikuje ta mehanizem, denimo, med pekom in tekom. Zdi se mi, da je pravilna interpretacija spoznavnega mehanizma ZK koherentistična. Spoznavni mehanizem pojmovne strukture bi torej terjal obstoj ozadnega sistema (nereferenčno opredeljenih) pojmov. Mehanizem izbire določenega pojma pa bi obstajal v premaganju izzivalcev. Ne bom se spuščal v podrobni opis tega koherentističnega okvira za pojme, ki mora sicer po moje obstajati iz pojmu zunanje koherence, in poleg tega še iz koherence elementov, ki so notranji pojmu. Tod lahko predvidevam zgolj to, da bo referenčnost povezala zunanjo in notranjo koherenco pojma. Pravzaprav je je zame pomembno zgolj, da ne tej točki ugotovim, kako je spoznavni mehanizem nujen za mojestrenje referencej pojmov.

Sedaj bom moral oskrbeti nadaljno oporo za prejšnjo premiso, tako da bom skušal pokazati, kako je ZK zares pomembna za pojmovno referenco⁸.

Premisa 3.1.

Glede na kompozicionalnost je referenčnost stavkov zgrajena iz reference njihovih delov, terminov.

Zgleda, da te premise ne moremo kaj preveč skeptično obravnavati. O njej sem tudi že razpravljal. Reference stavka "Mačka je na predpražniku" ne bi mogli razumeti, če ne bi najprej dojeli reference njegovih delov, "mačka", "predpražnik", in "biti na". Razumevanje reference stavka seveda terja tudi razumevanje posledic razvrščanja sestavnih delov.

Premisa 3.2.

Termine predstavimo s pojmi.

Ta druga predpremiša podpira zgornjo tretjo premiso in se ne zdi kaj preveč dvomljiva. Kaj so pravzaprav sestavine našega pravkaršnjega primera, "mačka", "predpražnik" in "biti na"? Ne glede na to, imamo opravka s termini oziroma z relacijami, slednje predstavimo s pojmi. Ravnokar sem med navednicami napisal imena teh pojmov.

---

8 - Glede ZK nasploh glej moj v *Anthroposu* (Ljubljana) objavljen članek "Dajmo vsebini pravo mero!". Mislim, da je ta članek eden izmed najbolj temeljnih, kar sem jih napisal. Kritiko mojih stališč o ZK je podal angleški filozof Edmond Wright. Objavljena bo, kot upam, v *Anthroposu* in v *Acti Analytici*. Wright sicer zagovarja stališče o zunanjem družbenem (glej) Quine, Davidson, Burge) prostoru, ki opredeljuje kategorizacijo.

Premisa 3.3.

Referenčnost pojmov razložimo z mehanizmom Temeljne Zaznave kategorizacije za pojme.

To je zadnja podpremissa v oporo prejšnji tretji premisi.

Zopet smo prišli do tega, da razpravljamo o preferenčnosti pojmov. Referenčnost pojmov moramo razližiti s pomočjo mehanizmov Zaznavne Kategorizacije. To so mehanizmi, ki bi jih določen organizem uporabil za to, da razvršča bitnosti v svojem okolju, kot da sodijo k določenemu pojmu. Kaj pa je to uvrščanje bitnosti v ali pod pojme, če ni enakovredno organizmovi zmožnosti, da se s pomočjo pojmov referira na te bitnosti? In to referiranje pojmov je zatorej omogočeno s pomočjo spoznavnega mehanizma Zaznavne kategorizacije.

Od vseh predhodnih kratkih razmišljanja se lahko vrnemo k naši začetni tezi, ki so jo ta razmišljanja imela nalogo podkrepiti:

Spoznavni mehanizmi Temeljne Zaznavne Kategorizacije so nujni (in zadostni) za razlago (pojmovne) reference.

Ostalo je še nekaj točk za razpravo. Najprej, kaj je temeljnost ZK? S tem terminom menim, da bo uvrščanje ali razvrščanje bitnosti običajno uspelo na ravni, ki je (v določeni situaciji) še največjega pomena za posamični organizem, kateri ima na razpolago pojem. Razlaga te točke bi vključila ekološkične, gibsonovske ozire, kajti pomembnost uvrščanja bitnosti za organizem moramo iskati v ekološki niši, v kateri se organizem nahaja, ter v zahtevah za preživetje tega organizma v njegovem okolju.

Nadalje, temeljni ZK mehanizmi, sem dejal, so nujni za pojasnitev reference. Za pojasnitev reference pojmov lahko uporabimo tudi kakšno drugo vrsto mehanizmov, kot so mehanizmi ZK. Vendar pa naša prejšnja razprava kaže, da so spoznavni mehanizmi ZK najboljša izbira. Kajti to so mehanizmi usmerjanja na neko bitnosti X kot na člana pojma, torej mehanizmi refereriranja s pomočjo pojma na X.

Ali so temeljni ZK mehanizmi zadostni? Tako se zdi. Ne rabimo kakšnih drugih mehanizmov, da bi pojasnili referenčnost pojmov.

Ta smer razmisleka bi terjala še nadaljnjo obrambo. Nekdo bi lahko trdil, da smo s temeljnimi ZK mehanizmi, kot z edino zahtevo za referenčnost pojmov, prisiljeni vstopiti v vrsto internalizma. Merilom referenčnosti ni treba preseči meja organizma. Na to bi odvmil, da bi prej omenjeni ekološki oziri za uspeh temeljne ZK kot mehanizma za referenčnost pojmov pokazali, kako ima individuiranje pojmov, in torej njihova referenčnost (kot nakazuje tale članek), izvor v ekološki situaciji organizma, ki s pojmi razpolaga. Zatorej moramo spoznavno strukturo temeljne ZK razumeti z napotkom na razvojne in ekološke razloge pri organizmu, ki razpolaga s pojmi. To pa bi nas privedlo k nadaljevanju naše zgodbe.